

NELJATEISTKÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2025

Lk 10:25–37 (Mi 6:6–8; 1Jh 4:7–12)

25 Ja vaata, üks seadusetundja tõusis püsti Jeesust kiusama ja küsis: «Õpetaja, mis ma pean tegema, et pärida igavest elu?»

26 Aga Jeesus ütles talle: «Mis Seaduses on kirjutatud? Kuidas sa loed?»

27 Tema vastas: «Armasta Issandat, oma Jumalat, kogu oma südamega ja kogu oma hingega ja kogu oma jõuga ja kogu oma mõistusega, ning oma ligimest kui iseennast!»

28 Siis Jeesus ütles talle: «Sa oled õigesti vastanud, tee nii, ja sa elad!»

29 Tema aga, tahtes iseennast õigustada, küsis Jeesuselt: «Ja kes siis on mu ligimene?»

30 Jeesus ütles kõnelust jätkates: «Üks inimene läks Jeruusalemmast alla Jeeriko poole ja sattus teeröövlite kätte. Kui need olid ta riided röövinud ja talle hoope andnud, läksid nad ära, jättes ta poolsurnuna maha.

31 Juhtumisi tuli keegi preester sedasama teed, ja kui ta teda nägi, läks ta kaarega mööda.

32 Nõndasamuti ka leviit, kui ta sattus sinna paika ja teda nägi, läks ringiga mööda.

33 Aga sama teed tuli üks samaarlane. Kui ta jõudis temani ja teda nägi, hakkas tal hale

34 ja ta astus ligi, sidus mehe haavad, valas nende peale õli ja veini, tõstis ta oma muula selga, viis öömajale ning kandis hoolt tema eest.

35 Ja järgmisel hommikul võttis ta välja kaks teenarit, andis need peremehele ja ütles: «Kanna tema eest hoolt, ja kui sa midagi veel lisaks peaksid kulutama, selle maksan mina sulle tagasi tulles.»

36 Kes neist kolmest oli sinu arvates ligimene inimesele, kes oli sattunud teeröövlite kätte?»

37 Seadusetundja ütles: «See, kes tema peale halastas.» Jeesus ütles talle: «Siis mine ja tee sina nõndasamuti!»

Ja vaata, keegi seadusetundja tõusis üles, üteldes Teda proovile pannes: «Õpetaja, mida tehes ma pärin igavese elu?» Tema aga ütles talle: «Seaduses – mis on kirjutatud? Kuidas sa loed?» Tema aga ütles vastates: «Sa pead armastama Issandat, oma Jumalat kogu oma südamest ja kogu oma hinges ja kogu oma jõus ja kogu oma mõistuses, ja oma ligimest nagu iseennast.» Tema aga ütles talle: «Õigesti vastasid – tee seda ja sa pead elama!» Tema aga, tahtes iseennast õigustada, ütles Jeesusele: «Ja kes on mu ligimene?» Jutujärge üle võttes ütles Jeesus: «Keegi inimene läks alla, Jeruusalemmast ära Jeerikosse, ja langes röövlite kätte, kes, olles ta paljaks kiskunud ja talle hoope andnud, läksid ära, jättes ta maha poolsurnuna. Issanda tahtel aga läks keegi preester alla sedasama teed ja,

olles teda näinud, läks teiselt poolt mööda. Samamooda aga ka leviit, olles tulnud sellesse paika ja näinud, läks teiselt poolt mööda. Keegi samaarlane aga tuli teed käies tema juurde, ja olles teda näinud, haaras teda kaastunne. Ja olles tema juurde tulnud, sidus ta kinni tema haavad, valades peale õli ja veini. Olles aga pannud ta omaenda looma selga, viis ta tema võõrastemajja ja hoolitses tema eest. Ja hommikul, olles tõmmanud välja kaks teenarit, andis ta need võõrastemajapidajale ja ütles: «Hoolitse tema eest, ja mis sa peaksid rohkem kulutama, selle maksan mina tagasi tulles sulle ära.» Kelle neist kolmest arvad sa olevat olnud ligimese rõõvlite kätte langenule?» Tema aga ütles: «Talle halastust osutanu.» Jeesus aga ütles talle: «Mine ja tee sina samuti!»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on kolmanda evangeeliumi autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiookias paganlike vanemate lapsena¹. Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli, jäädes Pauluse juure ka tema vangipõlvepäevil.

Luuka evangeeliumi 21. peatükk toob ära Jeesuse ettekuulutuse Jeruusalemma hävitamise kohta, kuid ei maini selle ettekuulutuse täitumist, seega on tõenäoline, et evangeelium on kirjutatud enne aastat 70. Ning kuna evangeeliumi järg, Apostlite tegude raamat, lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, tundub üsna tõenäoline, et evangeelium on valminud hiljemalt 60. aastate esimesel poolel.

Olles ise endine paganausuline, väljendab Luukas oma evangeeliumis kindlat veendumust Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest: see ei ole mõeldud mitte ainult juutidele, vaid kõigile rahvastele: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama meelearandust pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.» (Lk 24:46j)

Luuka evangeelium (nagu ka Apostlite tegude raamat) algab sissejuhatusega, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse «üliaulist Teofilost²», samuti kirjeldab Luukas sissejuhatuses nii oma töömeetodit kui eesmärki: «Juba mitmed on võtnud kätte koostada jutustus neist asjust, mis meie seas on aset leidnud, nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud

¹ Seda, et tegemist oli sünni poolest paganaga, võib järeldata apostel Pauluse sõnadest Kirjas koloslastele, kus apostel nimetab ainsaks ümberlõigatute hulgast tema juurde jäänud kaastöölisteks Aristarhost ja Markust, andes seejärel edasi tervitused ka «armsalt arstilt Luukaselt» (vt Kl 4:10–14).

² Nimi Θεόφιλος tähendab «Jumala sõber».

sõna sulasteks. Seepärast on mullegi tundunud õige, pärast kõigega algusest peale täpset tutvumist, kirjutada sinu jaoks, üliauline Teofilos, järgemööda kõik üles, et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväärust.» (Lk 1:1–4)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes sellisena kehastab õigupoolest kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Seda tasub ka evangeeliumi paremaks mõistmiseks pidevalt mees pidada, iseäranis kahest aspektist. Esiteks juba mainitud universaalsus: kristlik rõõmusõnum on mõeldud (ja möödapääsmatult vajalik) kõigile rahvastele. Ning teiseks: kuna autori eesmärgiks ei ole mitte rahuldada lugejate uudishimu, vaid neid usuliselt veenda, on ta ajaloolisele tõepärasusele piinliku täpsusega truuks jääda püüdes³ oma teose üles ehitanud viisil, mis toob esile kristluse olulisimad õpetuslikud ja usutunnistuslikud tõesed. Parimal viisil väljendavad seda taotlust ehk Emmause jüngrite loos öeldud sõnad: «Ja hakates peale Moosese ja Prohvetite, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 23:27)

Keelelisi märkuseid

Seadusetundja – sõna νομικός – «seadusetundja»⁴, «seaduseõpetaja» – tuleneb sõnast νόμος – «seadus» (Uues Testamendis enamasti Moosese Seadus⁵), «korraldus», «asjakorraldus».

Tõusis püsti – ἀνέστη – sõna ἀνίστημι tähendab nii «püsti tõusma» kui ka «[unest] üles tõusma» ja «[surnuist] üles tõusma».

Jeesust – originaalis puudub siin Jeesuse nimi.

Kiusama – ἐκπειράζων – sõna ἐκπειράζω tuleneb verbist πειράζω – «läbi katsuma», «proovima», «proovile panema», ka «kiusama», «kiusatusega ahvatlema» –, millele lisatud seestütlev eessõna ἐκ tähistab proovile panemise tõsidust ja põhjalikkust.

Pean tegema – ποιήσας – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».⁶

Pärida – κληρονομήσω – sõna κληρονομέω – «pärima», «osa saama» – koosneb sõnadest κληρος – «liisk», «liisuosa» – ja νόμος – «seadus», «korraldus», «asjakorraldus».

³ Vt nt Lk 3:1j.

⁴ 1739. aasta Piiblis: «kässotundja»; 1968. aasta piiblitõlkes: «käsutundja».

⁵ Vanemates eestikeelsetes tõlgetes enamasti «käsuõpetus».

⁶ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või: «Meie oleme Tema poeem...»

Igavest – αἰώνιον – sõna αἰώνιος kasutatakse eeskätt ilma alguse ja lõputa olemise kohta, ent see võib tähistada ka ajastut kui teatud terviklikku (ja enamasti inimlikult mõõtnatut) ajavahemikku.⁷

Jeesus – originaalis puudub siin Jeesuse nimi.

Loed – ἀναγινώσκεις – sõna ἀναγινώσκω tähendab «ära tundma», «eristama», «täpselt teadma», ka «[üles] lugema»⁸.

Vastas – ἀποκριθεις εἶπεν – sõnasõnalt: «ütles vastates». Sõna ἀποκρίνομαι – «vastama», «vastust andma» – tähenduse osaks on teatav lõplikkus ja vastandumine («teada andma»). Sõna tüveks olev verb κρίνω tähendab «eristama», «eraldama», «[läbi] uurima», «otsustama», «kohut mõistma».

Armasta – ἀγαπήσεις – sõna ἀγαπάω tähendab «armastama», «[kellelegi] head soovima», ka «[kellegi järele] janunema/õhkama».⁹

Issandat – κύριον – κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Südamega – ἐξ...τῆς καρδίας – sõnasõnalt: «südamest». Sõna καρδία – «süda» – tähistab piltlikult n-ö sisemist inimest, s.t eneseteadvust, eriti hinge ja vaimu keskmena, mõtete, tunnete, soovide, igatsuste, püüdluste «asupaigana», elujõu ja tahte allikana.

Hingega – ἐν...τῇ ψυχῇ – sõnasõnalt: «hinges». Sõna ψυχή tähendab eeskätt «hing», samuti «elujõud», ka «elu».

Jõuga – ἐν...τῇ ἰσχύϊ – sõnasõnalt: «jõus», «väes». Sõna ἰσχύς tähendab «vägi», «tugevus», «võime[kus]», «jõud».

Mõistusega – ἐν...τῇ διανοίᾳ – sõnasõnalt: «mõistuses», «arusaamises». Nii mõtlemisvõimet kui arusaamist tähistav sõna διάνοια koosneb eessõnast διά – «läbi» – ja sõnast νοῦς – «meel», «mõistus», «arusaamine» –, mis tuleneb verbist γινώσκω – «tundma õppima», «tunda saama», «teadma», «mõistma», «taipama».

Ligimest – τὸν πλησίον – sõna πλησίον – «ligimene», «lähedane» – tuleneb sõnast πέλας – «ligidal», «lähedal».¹⁰

⁷ Vrd «eoon» – geoloogilise ajaarvamise suurim ühik (arhaikum, proterosoikum, fanerosoikum).

⁸ Ehk võiks vasteks olla ka «välja lugema», s.t millestki, millegi põhjal aimamisi taipama, mõistma.

⁹ Sarnase tähendusvarjundiga on heebrea אָהַב – «armastama», «[kellegi järele] õhkama».

¹⁰ Vastava heebrea sõna etümoloogia on teistsugune: sõna גָּל – «ligimene», «kaaslane», «sõber», «lähedane» – tuleneb verbist גָּלַח – «karjatama», «hoolitsema», «toitma», ka «juhatama», «valitsema».

Jeesus – originaalis puudub siin Jeesuse nimi.

Küsis Jeesuselt – εἶπεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν – sõnasõnalt: «ütles Jeesusele». Nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Kõnelust jätkates – ὑπολαβὼν – sõna ὑπολαμβάνω tähendab siin «jutujärge üle võtma».

Jeruusalemmast – ἀπὸ Ἱερουσαλήμ – nime Ἱερουσαλήμ – ירושלים või ירושלה – tõlgitakse kristlikus traditsioonis sageli kui «rahu linn».¹¹

Jeerikosse – εἰς Ἱεριχὼν – nimi Ἱεριχώ, heebrea keeles יריחו tuleneb sõnast ירח – «kuu».

Juhtumisi – κατὰ συγκυρίαν – sõna συγκυρία etimoloogiat arvestades – see koosneb kaasaütlevast eessõnast σύν ja sõnast κύριος (vt ülalolevat märkust) – võiks tõlkida ka: «Issanda tahtel», «Issanda tahtmist mööda», «Issanda tahtmise kohaselt».

Preester – sõna ἱερεύς – «preester», «pühamees» – tuleneb sõnast ἱερός – «pühitsetud», «püha», «Jumalale kuuluv».¹²

Teed – ἐν τῇ ὁδῷ – sõna ὁδός tähendab nii «tee» kui «teekond» (s.t «käidud / parajasti käidav tee»)¹³.

Leviit – sõna Λευίτης tuleneb nimest לוי – «Leevi», mis tähendab «kiindumus».

Samaarlane – sõna Σαμαρίτης – «samaarlane» – lähtub kohanimest Σαμάρεια – «Samaaria» –, heebrea keeles שַׁמְרִי ja tuleneb verbist שָׁמַר – «vahti pidama», «valvama», «tähelepanelikult jälgima».¹⁴

Hakkas tal hale – ἐσπλαγχχνίσθη – sõna σπλαγχχνίζομαι tuleneb inimese siseelundeid tähistavast sõnast σπλάγχχνον – ning tähendab taolist kaastunnet või haletsust, mis haarab inimest seesmiselt, s.t kogu olemust.

Öömajale – εἰς πανδοχεῖον – sõna πανδοχεῖον tähendab «võõrastemaja».

Teenarit – δηνάρια – teenar või denaar, kreeka keeles δηνάριον, ladina keeles denarius, oli umbes neli grammi kaaluv hõbemünt (või arvestuslik rahaühik), mis algselt, nagu nimigi viitab, vastas kümnele «tavalisele» mündile ehk pronks-assile.

¹¹ Paljude keeleteadlaste pärineb Jeruusalemma nimi küll hoopis iidset ugariti jumaluselt Šalimilt.

¹² Eestikeelne sõna «preester» tuleneb sõnast πρεσβύτερος – «vanem», «kogudusevanem».

¹³ Vrd samast algtüvest pärineva venekeelse verbiga ходить – «käima».

¹⁴ 1Kn 16:24 järgi on Samaaria mägi ja sellel asunud linn saanud nime oma esialgse omaniku järgi.

Halastas – ποιήσας τὸ ἔλεος – sõna ἔλεος – «halastus» – võib olla etümoloogiliselt seotud sõnaga ἔλαιον – «õli», «võideõli» –, viidates nõnda näiteks haavade õliga leevendamisele, nagu tegi samaarlane röövlite kätte langenule.

Sisuline analüüs

Luuka evangeeliumi üheksas peatükk lõpeb Jeesuse jüngriks saada soovijate manitsemisega: nad peavad teadma, et Jeesusele järgnedes ei vali nad hõlpsat teed, vaid peavad olema valmis loobuma kõigest, nii oma senisest elust kui turvalisest tulevikust. Jeesuse järgimine tähendab Temaga koos, Tema nimel ja Tema läkitatuna teel olemist.

Just sellega algab ka Luuka evangeeliumi kümnes peatükk: Jeesus valib välja seitsekümmend (või seitsekümmend kaks) oma järgijate hulgast ning läkitab nad kahekaupa Jumala riigi ligijõudmist kuulutama, julgustades neid võtma vastu neile osutatavat külalislahkust, ent samal ajal arvestama ka võimalusega, et nii neist endist kui nende sõnumist ei taheta midagi kuulda. Viimast silmas pidades hurjutab Jeesus mõningaid Galilea linnu, mis polnud Teda vastu võtnud, ja hoiatab, et kes lükkab kõrvale Tema, see lükkab kõrvale ka Ta Läkitaja, s.t Jumala (Lk 10:16).

Pärast läkitatute naasmist tänab ja ülistab Jeesus oma Isa selle eest, et Isa on avaldanud taevariigi saladused väetitele, samal ajal kui need on peidetud tarkade ja mõistlike eest (Lk 10:21–24). Järgneb kohtumine ühega «tarkadest ja mõistlikest» – seadusetundjaga, kes tahab teada, mis on see, mida tehes ta võib olla kindel, et pärrib igavese elu. Vastuseks laseb Jeesus seadusetundjal tsiteerida suurimat käsku: «Armasta Issandat, oma Jumalat, kogu oma südamega ja kogu oma hingega ja kogu oma jõuga ja kogu oma mõistusega, ning oma ligimest kui iseennast!» (Lk 10:25–28), ning seletusena selle kohta, mida tähendab ligimesearmastus ja kes on ligimene, jutustab Jeesus loo halastajast samaarlasest (Lk 10:30–37), kelle eeskujul peavad toimima need, kes tahavad pärida igavest elu.

Evangelist märgib, et seadusetundja ei olnud oma küsimusega Jeesuse juurde tulles siiras: tema küsimus oli selge ja asjakohane, ent tema eesmärgiks ei olnud vastuse ega jumalakartlikuks eluks vajalike juhtnööride saamine, vaid ta tahtis Jeesust proovile panna, tõenäoliselt sooviga Ta Tema «sõnadest lõksu püüda» (Mt 22:15). Siinkohal on oluline märkida, et seadusetundja käitumine ei olnud mitte ainult ülekohtune Jeesuse suhtes, vaid ta seadis sellega suurde ohtu ka omaenda hingeõndsuse, tehes millestki, mis on igaviku seisukohalt tingimusetult oluline, pelga vahendi, mille abil saavutada oma ülekohtune eesmärk Jeesust kompromiteerida või naeruvääristada.

Jeesus ei vastanud seadusetundjale samasuguse hoiakuga, vaid juhtis ennast häirida laskmata seadusetundja tähelepanu sellele, mis on tõeliselt oluline – vahetades ühtlasi seadusetundjaga kohad: nüüd ei katsunud enam seadusetundja Teda läbi, vaid Tema seadusetundjat: «Mis Seaduses on kirjutatud? Kuidas sa loed?» (Lk 10:26)

Seadusetundja vastas kahe pühakirjasalmiga, tsiteerides viiendat ja kolmandat Moosese raamatut: «Armasta Issandat, oma Jumalat, kogu oma südamega ja kogu oma hingega ja kogu oma jõuga ja kogu oma mõistusega, ning oma ligimest kui iseennast!» (Lk 10:27) Vanas Testamendis kõlavad vastavad salmid nõnda: «Kuule, Iisrael! Issand, meie Jumal Issand, on ainus. Armasta Issandat, oma Jumalat, kõigest oma südamest ja kõigest oma hingest ja kõigest oma väest!» (5Ms 6:4j); «Ära tasu kätte ja ära pea viha oma rahva laste vastu, vaid armasta oma ligimest nagu iseennast! Mina olen Issand!» (3Ms 19:18)

Esimese käsu puhul lisas seadusetundja südamele, hingele ja jõule (väele) mõistuse ning teise käsu puhul jättis mainimata kättemaksmise ja viha pidamise keelu, ent nagu Jeesuski sedastab, on selge, et ta on Seaduse mõtte väga hästi esile toonud. Inimene, kes suudab neid käske täiuslikult täita, võib teada, et vastavalt Issanda töotusele on tema päralt elu: «Jah, pange tähele minu seadlusi ja minu kohtuseadusi: inimene, kes teeb nende järgi, elab nende varal! Mina olen Issand!» (3Ms 18:5); «Ma kutsun täna tunnistajaiks teie vastu taeva ja maa: ma olen pannud su ette elu ja surma, õnnistuse ja needuse. Vali nüüd elu, et sina ja su sugu võiksite elada, armastades Issandat, oma Jumalat, kuulates Tema häält ja hoidudes Tema poole!» (5Ms 30:19j)

Süda tähistab Piiblis eeskätt «seesmist inimest», inimese eneseteadvust, tema mõtete, tunnete, soovide, igatsuste ja püüdluste asupaika, olles ka elujõu ja tahte allikas.¹⁵

Hing omakorda tähistab eeskätt konkreetset inimesikut, tema iseloomu, ka ta parajasti kätte jõudnud elujärku ning ta ellusuhtumist.

Jõud ja mõistus hõlmavad kõike seda, mille varal inimene oma elu elab: oskusi, andeid, vilumust, teadmisi, mõtlemise ja arusaamise võimet.

Need kõik – nii inimese süda, hing, mõistus kui hing – peavad esmaselt olema suunatud Jumalale, antud üle Tema tahtele. Kedagi armastada tähendab tahta ja teha talle parimat – Jumala heaks ei saa me aga teha midagi, seepärast on ainsaks võimaluseks Teda armastada enda täielik usaldamine Tema kätte. Enda Jumala kätte andmise, s.t Jumala armastamise lahutamatuks osaks on Tema käskude järgimine: «See ongi Jumala armastamine, et me peame Tema käske, ja Tema käsud ei ole rasked.» (1Jh 5:3)

Ligimesearmastus on sellega lahutamatult seotud: «See käsk on meil Temalt endalt, et kes armastab Jumalat, armastagu ka oma venda!» (1Jh 4:21) Siinjuures on selge, et ligimesearmastus peab olema praktiline, kuna erinevalt Jumalast saame oma ligimestele teha väga palju head – rääkimata sellest, et peame hoiduma neile halva tegemisest:

«Ärgu olgu teil ühtki muud võlga kellegi vastu kui ainult võlg üksteist armastada; sest kes armastab teist, on Seaduse täitnud. Sest käsk: «Sa ei tohi rikkuda abielu, sa ei tohi tappa, sa ei tohi varastada, sa ei tohi himustada», ja mis tahes muu käsk on kokku võetud selles sõnas:

¹⁵ Ehk aitab seda mõista väljend «südant rindu võtma», s.t midagi kindlalt tahtma ja sõandama, julgust kokku võtma.

«Armasta oma ligimest nagu iseennast!» Armastus ei tee ligimesele kurja.
Nii on armastus Seaduse täitmine.» (Rm 13:8–10)

Jeesus ütles seadusetundjale: «Sa oled õigesti vastanud, tee nii, ja sa elad!» (Lk 10:28) Küllap siin võib näha nii vihjet sellele, et hoolimata oma tõenäoliselt üsna kõrgest enesehinnangust ei olnud seadusetundja elu vastavuses tema sõnadega (vähemalt mitte täiuslikult), kui ka sellele, mida väljendab talle omase «optimistliku pessimismiga» apostel Paulus: «Kõik need, kes rajavad end Seaduse tegudele, on needuse all, sest on kirjutatud: «Neetud on igaüks, kes ei püsi kõiges, mis on kirjutatud Seaduse raamatusse, et ta seda täidaks.» Et aga Seaduse kaudu ei saa ükski õigeks Jumala ees, on ilmne, sest usust õige jääb elama. Aga Seadus ei ole usust, vaid kes seda täidab, jääb elama selle kaudu.» (Gl 3:10–12)

Pole imekspandav, et seadusetundja taipas neist vihjetest vaid esimest, reageerides sellele kohese eneseõigustusega: «Tema aga, tahtes iseennast õigustada, küsis Jeesuselt: «Ja kes siis on mu ligimene?»» (Lk 10:29) Jeesus oli selleks uueks küsimuseks valmis ning võttis jutujärje koheselt üle, jutustades loo, mis võib olla tähendamissõna, ent võis olla võetud ka otse elust, ehk koguni mõne hiljuti toimunud ja üldteada juhtumi kirjeldus, suust suhu levinud rahvajutt, mis oli jõudnud ka Jeesuse kõrvu (ning võib-olla oli tuttav tolele seadusetundjalegi).

Jutustus on jõuline ja kontrastne, alates sellest, et röövlite kätte langenud inimene läks Jeruusalemmast (Pühast Linnast) *alla* Jeerikosse – linna, mille müürid olid kord Jumala tahtel langenud ning mis oli ehitatud üles selle ülesehitaja esmasündinu elu hinnaga (Jos 6:26). Tegemist oli *alla* minemisega nii otseses kui ülekantud tähenduses: Jeeriko asub umbes 258 meetrit allpool merepinda, Jeruusalemm aga umbes 754 meetrit merepinnast kõrgemal; Jeruusalemm on Jumala ligiolu paik, Jeeriko aga sümbolne patupesa. Võiks öelda, et selles langenud maailmas polegi muud võimalust, kui et Jeruusalemmast ära *alla* Jeerikosse mineja saatuseks on langeda teeröövlite kätte.

Röövlid tegutsesid ülimalt jõhkruks: nad mitte ainult ei võtnud oma ohvrilt tema raha ja asju (võib-olla oli ta käinud Jeruusalemmas ärireisil), vaid kiskusid ta paljaks ja peksid läbi, jättes ta maha poolsurnuna, täiesti võimetuna ennast ise aitama, üksi jäädes kindlalt surmale määratuna. Ei ole vaja palju fantaasiat, et näha siin ilmekat analoogiat langenud, kurja, patu ja surma küüsi sattunud inimese olukorraga, kelle ainsaks lootuseks on, et keegi tuleb talle appi ja ta päästab.

Kolm järgmist tegelaskuju on äärmiselt kontrastsed: ühelt poolt preester ja leviit, kellest esimese puhul on kindel, et ta tuli samuti Jeruusalemmast, tõenäoliselt pühakojast oma ametiülesannete täitmiselt, teise puhul pole täpselt teada, kas ta oli sinna teel või nagu preestergi sealt naasmas. Igatahes oli mõlema näol tegemist Jumalale pühitsetud meestega, kelle elu fookuses oleks pidanud olema ei miski muu kui see, mida oli Jeesusele öelnud seadusetundja: Jumala ja oma ligimese armastamine, kusjuures mitte

teineteisest lahus, vaid ühendatuna. Moosese Seaduses ei seisa juhuslikult: «Armasta oma ligimest nagu iseennast! Mina olen Issand!» (3Ms 19:18) – see salm näitab täiesti vaieldamatu selgusega, et ligimese nagu iseenda armastamine on lahutamatult seotud teadlikkusega selles, et kuulume Jumalale, kes on meie Issand. Ei ole võimalik Jumalat kogu oma olemusega armastada, samal ajal ükskõik, millist Tema käskudest eirates.

Preester ja leviit ei armastanud Jumalat kogu oma südame, hinge, jõu ja mõistusega, kuna nad ei armastanud oma ligimest. Suremas olevast kaasinimesest teiselt poolt teed mööda minnes, s.t talle sisuliselt selga pöörates, pöörasid nad selja Jumalale. Nii pöörasid nad ka selja elule, kuna Jumal on elu allikas. Küllap nemadki oleksid tahtnud koos seadusetundjaga teada, mida nad peavad tegema, et pärida igavene elu – paraku tegid nad midagi, mille tulemuseks on igavesest elust ilma jäämine.

Väljend «igavest elu pärima» on suurepäraselt kooskõlas kristliku sõnumiga armust õndsaks saamisest, kuna millegi pärimine ei rajane mitte teenetel, vaid pärandaja armul. Samamoodi sõna κληρονομέω etümololoogiale mõeldes (vt vastavat keelelist märkust): millegi saamine liisuosana ei rajane teenetel, vaid teenimatul armul. Seadusetundja seda ei mõistnud, kuna tema küsimus oli, mida tema peab tegema, et igavesti elada.

Nii leviidist kui preestrist kõneldes rõhutab Jeesus, et nad *nägid* (võib-olla koguni *vaatasid*) röövlite kätte sattunud meest. Nad ei möödunud temast kogemata¹⁶, see oli nende teadlik ja vaba otsus: nad jätsid tegemata selle, mida nende ligimene vajab, nad ütlesid teadlikult lahti armastusest tema vastu ja see tähendab, et nad ütlesid lahti nii Jumala Seadusest kui paratamatult – ilma seda teadvustamata – Jumalast endast. Nad ei aidanud toda vaeseomaks pekstud meest, ega tahtnudki aidata – neid aheldava isekuse tõttu nad ei saanudki teda aidata.

Taas on siin lihtne näha analoogiat inimese langusjärgse olukorraga, mille keskseks tõsiasjaks on, et ta on mõistatud surma ja hukatusse. Isegi Jumala enda poolt sisse seatud templiteenistus ei suuda langenud inimest päästa: «Iga preester seisab päevast päeva oma teenistuses ja ohverdab aina neidsamu ohvreid, mis aga kunagi ei või ära võtta patte. Nende ohvritega tuletatakse igal aastal meelde patte; sest on võimatu, et härgade ja sikkude veri võtaks patud ära.» (Hb 10:11.3j)

Kolmas mees, kes teeröövlite kätte langenu juurde sattus, oli täielik vastand kahele esimesele: samaarlane, keda juudid põlgasid või lausa vihkasid nagu valeusulist ja kõlbelise rikutuse kehastust, kuna nood olid segunenud teiste rahvastega¹⁷ ja võtnud

¹⁶ Nagu nad polnud ka tema juurde sattunud mitte kogemata või juhuslikult, vaid «Issanda tahtel» (vt keelelist märkust sõna «juhtumisi» kohta).

¹⁷ Ehk kajab see mingil määral ka nende sõnade taustal, mis Jeesus ütles Samaaria naisele, keda Ta kohtas Jaakobi kaevul: «Sul on õigus, kui sa ütled: «Mul ei ole meest», sest kuigi sul on olnud viis meest, ei ole see, kellega sa praegu elad, sinu mees. Seda sa oled õigesti ütelnud.» (Jh 4:17j)

omaks nende kombeid. «Samaarlane» näib olevat olnud üsna ränk sõimu- või koguni needmissõna: «Eks meil ole õigus, kui me ütleme, et sina oled samaarlane ja et sinus on kuri vaim?» (Jh 8:48) Sarnase põlguse ja vihaga suhtusid samaarlased juutidesse, süüdistades neid Jumala teenimises mitte ainult valel viisil, vaid ka vales kohas.¹⁸

Nüüd satub üks neist põlatuist tolle teetolmus lamava poolsurnud mehe juurde, keda tabanud ränga saatuse üle ta oleks pidanud rõõmustama, ent keda nähes teda haaras taoline kaastunne, mis pani ta sisikonna kokku tõmbuma (vt vastavat keelelist märkust), ta südame lõhkema. Ta ei saanud teisiti kui minna mehe juurde ja teda jõudu mööda aidata: «Ta astus ligi, sidus mehe haavad, valas nende peale õli ja veini, tõstis ta oma muula selga, viis öömajale ning kandis hoolt tema eest.» (Lk 10:34)

Seda tehes järgis samaarlane ei kellegi vähema kui Jumala enda eeskuju¹⁹, kelle kohta Kiri ütleb, et Ta «parandab need, kelle süda on murtud, ja seob kinni nende valusad haavad» (Ps 147:3), «seob oma rahva vigastusi ja parandab tema lõõgihaavu» (Js 30:26), ning kes kinnitab: «Ma elan kõrges ja pühas paigas ja rõhutute ning vaimult alandlike juures, et turgutada alandlike vaimu ja elustada rõhutute südameid.» (Js 57:15)

Teeröövliid, kes mehe läbi peksid, võisid olla tema rahvuskaaslased – päris kindlasti oli aga see, kes omade löödud haavad kinni sidus, põlatud võõras, samaarlane. Märtrite kannatuslugudest on teada, et piinade suurendamiseks valati sadistliku naudinguga nende haavadesse äädikat ja soola – samaarlane aga valas teeröövlite kätte languu haavadesse nende puhastamiseks ja valu leevendamiseks veini ja õli, mis ei olnud tollel ajal sugugi odavam kraam kui tänapäeval. Teeröövliid ja neist paraku mitte palju paremini toiminud preester ja leviit jätsid läbipekstud mehe tee veerde surema, samaarlane aga tõstis ta oma looma selga, olles ise sunnitud jala käima ja võib-olla ka osa seni looma seljas olnud koormast enda kanda võtma. Preester ja leviit kiirustasid oma kodu varju, et ise mitte teeröövlite kätte sattuda, ning viimased jagasid kuskil koopas saaki, samaarlane aga pidi leidma võõrastemaja ning tegema ettenägematuid kulutusi nii iseenda kui paljaksriisutu majutamiseks.

On täiesti selge, et samaarlase kulutused olid palju suuremad kui kaks teenarit – kahe päeva palk. Tema halastus, ligimesearmastus ja heldus ei piirdunud ei kahe, kümne ega kahekümne teenariga, vaid ta oli valmis andma kõik, mis vajalik – see ongi tõelise armastuse definitsioon. Sellisena kehastab see samaarlane lunastusloolises plaanis Jeesust ennast – Jumala igavest, ainusündinud Poega, kes jättis maha kogu Talle kuuluva au ning tuli langenud inimese juurde, kummardus tema pärast tolmu,

¹⁸ «Meie esiisad kummardasid Jumalat sellel mäel, ja teie ütlete, et Jeruusalemm olevat paik, kus peab kummardama.» (Jh 4:20)

¹⁹ «Võtke nüüd Jumal eeskujuks nagu armastatud lapsed, ja käige armastuses, nõnda nagu Kristus meid on armastanud ja on iseenese loovutanud meie eest anniks ja ohvriks, magusaks lõhnaks Jumalale.» (Ef 5:1j)

puudutas teda oma tervendava väega, valas tema haavadesse oma halastuse õli ning puhastas ta mitte veini, vaid oma püha ja kalli verega, viis tema patud oma ihus üles ristipuule ning maksis tema lunahinnaks mitte hõbeda ega kullaga, vaid omaenda eluga, nagu kord maksti esmasündinu eluga Jeeriko eest (1Kn 16:34).²⁰

Küllap Jeesus teadis, et jutustus teeröövlite kätte langenud mehest, preestrist, leviidist ja halastajast samaarlasest on tõlgendatav lunastuslooliselt. Siiski oli Tema esmaseks taotluseks anda vastus seadusetundja küsimusele selle kohta, kes on tema ligimene, või õigemini näidata seadusetundjale, kui ebakohane ja sisuliselt vale oli tema küsimus, sest küsida ei tule mitte seda, kes on mu ligimene, vaid seda, kuidas on lood minuga: kelle ligimene olen mina – kuidas elada nii, et olla kellelgi ligimene.

Jeesus küsis seadusetundjalt: «Kes neist kolmest oli sinu arvates ligimene inimesele, kes oli sattunud teeröövlite kätte?» (Lk 10:36) Vastus oli ilmselge, nii et seadusetundja ei saanud teha muud kui tunnistada, et tõeline ligimene oli... «see, kes tema peale halastas» (Lk 10:37). Isegi ilmselget tõde tunnistades ei suutnud seadusetundja otse välja ütelda, et selles loos oli ainus tõeline ligimene samaarlane. Nii võib öelda, et samamoodi, nagu seadusetundja alustas – küll õige küsimusega, aga vale hoiakuga –, nii ta ka lõpetas – küll õige vastusega, aga võimatuna murdma enda sees seda, mis oli talle takistuseks nendesamade käskude järgimisel, mida ta oli nii elegantselt tsiteerinud.

Seadusetundja tuli, et Jeesus proovile panna, ent paraku kukkus ta selles proovilepanekus ise läbi. Ta tundis Seadust ja küllap ka ülejäänud Pühakirja, aga ta ei olnud jõudnud kaugemale selle «lugemisest» – ta ei olnud jõudnud Jumala sõna ja tahte tõelise mõistmiseni, mis ei saa piirduda teooriaga, vaid peab ilmtingimata rakenduma praktikasse. See ei puuduta mitte ainult juute ja nende seadusetundjaid, vaid kehtib veelgi teravamalt kristlaste puhul, kes teavad, mida Jumal on nende heaks oma Pojas teinud: «Mu vennad, mis on sellest kasu, kui keegi ütleb: «Mul on usk!», aga tegusid tal ei ole? Kas see usk suudab teda päästa? Kui mõni vend või õde oleks alasti ja neil oleks puudu igapäevasest toidusest ning keegi teist ütleks neile: «Minge rahuga! Soojendage end ja sööge kõhud täis!», aga te ei annaks neile ihu jaoks hädavajalikku – mis oleks sellest kasu?» (Jk 2:14–16)

Seadusetundjale ütles Jeesus, et ta peab minema ja tegema nõndasamuti, nagu oli teinud samaarlane. Neile, kes on õppinud tundma Kristust, öeldakse aga midagi märksa radikaalsemat: «Armastuse me oleme ära tundnud sellest, et Kristus on jätnud oma elu meie eest; ning meie oleme kohustatud jätma oma elu vendade eest. Selles on armastus – ei, mitte selles, et meie oleme armastanud Jumalat, vaid et Tema on armastanud meid ja on läkitanud oma Poja lepitushohvriks meie pattude eest. Mu armsad, kui Jumal meid nõnda on armastanud, siis oleme ka meie kohustatud armastama üksteist. » (1Jh 3:16; 4:10j)

²⁰ Jeeriko taastaja nimi Hiieel – חִיִּיעֵל – tähendab «Jumal elab», tema esmasündinu nimi Abiram – אֲבִירָם – tähendab «minu isa on kõrge».

Jutluseks

Neljateistkümnes pühapäev pärast Nelipüha kannab EELK Kirikukäsiraamatus alapealkirja «Meie ligimene». Pühapäeva temaatikat selgitatakse järgmiselt: «Jeesus andis oma elu ja õpetusega tunnistust Jumala armastusest, mis ületab kõik inimlikud piirid. See eeskuju kohustab meidki nägema igas inimeses oma ligimest. Kristuselt saame ka jõu headeks tegudeks ning ligimese teenimiseks. Inimene ei ole ise alati teadlik sellest, et ta head tehes tegutseb Jumala armastuse vahendajana.»

Teemavalik lähtub kirikukäsiraamatu lugemiskava esimese lugemisaasta pühakirjatekstidest, eeskätt Evangeeliumist (Lk 10:25–37), milleks on tähendamissõna halastajast samaarlasest. Esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (Mi 6:6–8) on prohvet Miika sõnad, mis näitavad, et Jumal eelistab ohvriteenistusele alandlikku ja jumalakartlikku elu õiguses, headuses ja armastuses.

Esimese lugemisaasta Epistel (1Jh 4:7–12) näitab, et kristlaseks olemise juurde lahutamatult kuuluv kohustus elada armastuses ei ole mitte niivõrd moraali-, kuivõrd õige jumalatundmise ja Jumalas püsimise küsimus. Ei ole võimalik tõeliselt armastada ilma ühenduseta Jumalaga, sest armastus on Jumalast, ja ei ole võimalik püsida Jumalas, kui armastusest lahti öeldakse, sest Jumal on armastus. Tõeline armastus seisneb parima tahtmises, tegemises ja andmises sellele, keda armastatakse – ning suurim armastus on saanud avalikuks selles, et Jumal, kes on armastus, on andnud oma ainusündinud Poja lepitushohvriks meie pattude eest.

Armastus ei vaata mitte, kui hea on see, keda armastatakse, vaid küsib, millist head talle teha – ka siis, kui armastatul puudub igasugune armastusväärus. Heaks eeskujuks on jutustus teeröövlite kätte sattunud mehest, preestrist, leviidist ja halastajast samaarlasest, millega Jeesus asendas küsimuse «Kes on mu ligimene?» küsimusega «Kelle ligimene olen mina?» Viimselt on ainus võimalus tõeliselt armastada see, kui järgime Tema eeskuju, kes «on meid enne armastanud» (1Jh 4:19).

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesuse ümber oli palju inimesi, nii neid, kes olid otsustanud Teda järgida, kui ka lihtsalt uudishimulikke. Oli ka neid, kes tulid Teda kiusama, proovile panema, läbi katsuma – vahel sooviga Teda Tema sõnadest lõksu püüda, kompromiteerida või naeruvääristada. Üks taolistest oli seadusetundja, kes esitas Jeesusele küsimuse, mida ta peaks tegema, et pärida igavene elu. Küsimusel endal pole viga midagi – võib küll öelda, et selles on loogiline eksimus, sest pärimine toimub armust, mitte teenete varal (vähemalt enamasti)²¹, ent kuna see on väga paljude inimeste küsimus, siis on see kahtlemata heaks lähtepunktiks õigete vastuste otsimisel, ka taoliste küsimustele, mida esialgu ei taibata küsidagi.

²¹ Sama hästi võiks laps küsida, mida ta peaks tegema, et tema ema ja isa teda armastaksid.

2. Hoolimata sellest, et seadusetundja ei olnud küsimust esitades siiras, suhtus Jeesus temasse heatahtlikult ning andis talle võimaluse sõnastada Jumala Seaduse keskne mõte, mida seadusetundja ka suurepäraselt tegi. Paraku ei olnud seadusetundja valmis selleks, mis järgnes: Jeesus käskis tal nende sõnade järgi toimida, andes mõista, et ta pole seda seni teinud. Seepeale üritas seadusetundja ennast õigustada – ning vastuseks jutustas Jeesus loo teeröövlite kätte langenud mehest, preestrist, leviidist ja halastajast samaarlasest. Selle looga sai selgeks nii see, kes on tõeline ligimene, kui ka see, mida tähendab tõeliselt armastada – nii ligimest kui Jumalat.
3. Aga selle looga saab selgeks midagi veelgi enam ja tähtsamat, kuna lugu, mille Jeesus jutustas, illustreerib suurepäraselt meie kõigi, kogu langenud inimkonna olukorda ja saatust ning meie ainsat lootust. Me kõik oleme nagu too teeröövlite saagiks langenud mees. Me kõik oleme võimetud ennast ise aitama. Meid ei suuda aidata ega päästa ei Seadus ega templiteenistus – meid päästab üksnes Tema arm, kes on täiuslikus armastuses loobunud kõigest, mis Talle kuulus, andnud ennast meie eest, et meile, kes olime mitte ainult poolsurnud, vaid tõeliselt vaimulikult surnud, uus ja igavene elu kinkida. Seda elu ei saavuta me oma teenete varal, vaid võime selle üksnes pärida kui Jumala lapsed oma Isa armust. Just see juhib meid ka tõelise armastuse juurde: nagu Jumal on meid Jeesuses Kristuses armastanud, nii peame meiegi üksteist armastama, küsimata mitte seda, kes on meie ligimene, vaid üksnes seda, kuidas saame olla ligimesed neile, kes meie armastust ja abi vajavad.